

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
Жешувський університет (Польща)
Педагогічний інститут Чендуського університету (КНР)**

Матеріали

II міжнародної науково-практичної конференції

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ І СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

11 квітня 2017 року

**Харків
ХНПУ
2017**

УДК: 371.134; 37.018.2

ПРОФІЛАКТИКА ДЕЗАДАПТАЦІЇ УЧНІВ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В. В. Костіна, м. Харків

У тезах визначено суть поняття «профілактика дезадаптації учнів», схарактеризовано специфіку роботи фахівців соціальної сфери з профілактики дезадаптації учнів; проаналізовано основні напрями наукових досліджень з проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до профілактики дезадаптації учнів у різних соціальних інституціях.

Ключові слова: соціальні інституції, профілактика дезадаптації учнів, фахівці соціальної сфери, професійна підготовка.

The essence of the concept “prevention of students’ disadaptation” has been defined in the article. The specificity of social service specialists’ work on prevention of students’ disadaptation has been characterized. The main directions of scientific research on the problem of training of future social sphere specialists for work on prevention of students’ disadaptation in different social institutions have been analyzed.

Key words: social institutions, prevention of students’ disadaptation, specialists of social sphere, professional training.

На сучасному етапі розвитку нашої держави, що характеризується загостренням кризових явищ у багатьох сферах, зростанням різноманітних соціальних відхилень у поведінці поширеною стає проблема розповсюдження дезадаптації у дитячому та молодіжному середовищі, що призводить до появи учнів, які не здатні у повній мірі самостійно пристосуватися до вимог різних соціальних інституцій, що зумовлює зниження позитивного впливу на їхній розвиток та зростання дії негативних чинників соціалізації й поступове перетворення учнів на жертв процесу соціалізації.

Аналіз наукової літератури з питань профілактики дезадаптації учнів показав, що в Україні та за кордоном накопичено чималий досвід. Науковцями у галузі педагогіки, психології та соціальної педагогіки досліджено такі аспекти профілактичної роботи з дітьми та молоддю: теоретико-методичні основи профілактичної діяльності з дітьми та молоддю (О. Безпалько, Ю. Василькова, В. Нікітін, М. Галагузова, А. Капська, С. Харченко та ін.); профілактика девіантної поведінки серед школярів (Н. Мотунова, А. Мурашкевич, Т. Мартинюк, Р. Новгородський, О. Панагушина, Н. Пихтіна, О. Пилипенко, О. Тютюнник, Г. Федоришин, Т. Федорченко та ін.); особливості профілактичної діяльності в сирітських закладах (Н. Краснова, В. Слот, Х. Спаньярд, Т. Шульга та ін.); профілактика насильства у сім'ї (А. Баріло, З. Білоусова, Т. Голованова, Л. Міщик, В. Оржеховська, С. Панченко, Л. Повалій, В. Постовий та ін.); основи психолого-педагогічної профілактики у середовищі загальноосвітніх навчальних закладів (В. Афанасьєва, І. Бех, О. Бурим, О. Ігнатов, В. Кириченко та ін.). У галузі соціальної роботи вивчено такі питання: теоретико-методичні основи профілактичної роботи з дезадаптованими дітьми та молоддю (І. Зверєва, В. Курбатов, А. Лукашевич, І. Мигович, О. Студьонова, Є. Холостова та ін.);

специфіка соціальної допомоги дезадаптованим учням за кордоном (Л. Бениш, І. Братусь, Р. Гілберт, У. Дейнет, Е. Мазліш, Н. Щуркова та ін.)

У напрямі професійної підготовки фахівців соціальної сфери до профілактичної діяльності з учнями розроблено такі аспекти: підготовка майбутніх соціальних педагогів до здійснення профілактичної діяльності з соціальними сиротами (І. Галатир, М. Махоніна, В. Приходько та ін.); підготовка майбутніх фахівців до профілактики девіантної поведінки (С. Архипова, І. Козубовська, М. Лукашевич, Г. Майборода, М. Малькова, Н. Пихтіна, В. Поліщук, І. Сидорчук, Н. Синюк та ін.); підготовка майбутніх соціальних педагогів до використання інноваційних підходів, методів і засобів у профілактичній роботі з дітьми та молоддю (Т. Мальцева, О. Наконечна, С. Нетьосов, П. Скляр та ін.); підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери за кордоном до профілактичної роботи (О. Павлішак, О. Пічкара та ін.); підготовка майбутніх фахівців до профілактичної діяльності у закладах освіти (О. Наконечна, М. Трухан, О. Чернишенко). Узагальнення результатів вищезначених досліджень засвідчило, що науковцями детально висвітлено різні аспекти діяльності з профілактики девіантної поведінки дітей і молоді та професійної підготовки майбутніх фахівців до цього виду роботи, проте з питань підготовки до здійснення комплексної діяльності з профілактики дезадаптації учнів, що передбачає різнопланову специфічну координовану діяльність фахівців різних соціальних інституцій, а також їхню системну професійну підготовку до її виконання досліджено лише окремі аспекти. Тому постає необхідність у визначенні суті профілактики дезадаптації учнів, виявленні її особливостей у різних соціальних інституціях, спрямованої на забезпечення недопущення їх віктимізації, а також вивченні питань підготовки фахівців соціальної сфери до виконання цієї роботи.

Аналіз та узагальнення наукової літератури з проблеми профілактичної діяльності у соціальній сфері дозволяє стверджувати, що дослідниками використовується низка понять «профілактика», «профілактика соціальна», «профілактика медична», «соціальна профілактика» тощо, зміст яких є дещо відмінним. Термін «профілактика» має грецьке походження (від *prophylaktikos* - запобіжний), що означає попередні заходи для недопущення будь-чого. Згідно з академічним тлумачним словником української мови термін «профілактика» має два значення: 1) заходи, що запобігають виникненню й поширенню хвороб, сприяють охороні здоров'я населення; 2) сукупність заходів, які запобігають передчасному ламанню та спрацюванню машин, механізмів, відвертають аварії на виробництві, транспорті тощо [2, с. 333]. У соціально-педагогічному словнику «профілактика» – це «використання сукупності заходів, розроблених для того, щоб запобігти виникненню й розвитку будь-яких відхилень у розвитку, навчанні, вихованні» [3, с. 18]. У змісті терміну «профілактика» виокремлюють багато значень: комплекс медичних, санітарно-технічних, гігієнічних, педагогічних і соціально-економічних заходів, спрямованих на запобігання захворювань і усунення факторів ризику; попереджувальні заходи для підтримки технічного об'єкта і устаткування в працездатному стані; один із напрямів роботи фахівця; профілактична діяльність повноважних органів, здійснювана для реалізації принципу соціальної справедливості тощо. Ураховуючи специфіку нашого дослідження, зосередимо

увагу на значеннях, пов'язаних з роботою фахівців соціальної сфери, що здійснюють запобіжні заходи для недопущення перетворення учнів на жертв процесу соціалізації.

Сучасні дослідники у сфері соціальної роботи розрізняють такі різновиди профілактики [1, с. 167]: залежно від змісту діяльності (загальну та спеціальну); залежно від стадії розвитку проблеми, на якій передбачено проведення роботи (первинну, вторинну та третинну); залежно від рівня застосування (макрорівневу, мікрорівневу та індивідуальну). Науковці визначають такі умови ефективності профілактичної діяльності [3, с. 18]: спрямованість на викорінювання джерел дискомфорту як в самій дитині, так і в соціальному та природному середовищі, через набуття неповнолітніми досвіду вирішення проблем; навчання дитини новим навичкам, які допоможуть досягти поставленої мети і зберегти здоров'я; попередження очікуваних проблем.

В Енциклопедії фахівців соціальної сфери за редакцією І. Д. Зверевої «профілактику соціальну» визначають як «діяльність, спрямовану на запобігання виникненню, поширенню чи загостренню негативних соціальних явищ і їх небезпечним наслідкам», а «соціальну профілактику» – як «один із напрямів реалізації соціальної політики, який здійснюють шляхом прийняття відповідного законодавства, економічними заходами, діяльністю установ освіти, охорони здоров'я, соціальної роботи, культури, правоохоронних органів, засобів масової інформації тощо» [1, с. 166-167]. Мету соціальної профілактики дослідники вбачають у попередженні проблем і негативних явищ і створенні умов для повноцінного функціонування суспільства та життєдіяльності окремих осіб, а серед основних напрямів профілактики виділяють такі: виявлення, усунення чи нейтралізація чинників, що породжують негативні соціальні явища та соціальні проблеми, сприяють їх загостренню та заважають розвитку людини; формування якостей, необхідних для подолання проблем і задоволення потреб нешкідливим чином.

Науковцями визначено, що соціальна профілактика дезадаптації має передбачати [1, с. 331]: 1) усунення її соціальних чинників (покращення загальних умов життєдіяльності людей, збільшення можливостей для задоволення ними потреб різного рівня, забезпечення соціально-правового захисту та доступності соціальних послуг); 2) надання допомоги особистості в подоланні дезадаптивних якостей і підвищенні здатності вирішувати проблеми та задовольняти потреби (надання необхідної інформації, формування професійних та життєвих навичок, розвиток комунікабельності, сприяння самопізнанню та самовизначенню).

Отже, ураховуючи вищезазначене, з метою здійснення діяльності з профілактики дезадаптації учнів слід забезпечувати системний вплив на учнів через різні соціальні інституції (школу, позашкільні заклади, спеціалізовані соціальні служби тощо), що дозволить усунути соціальні чинники (проблемні ситуації у сім'ї, школі, мікросередовищі учня тощо), які можуть спричинити їхню дезадаптацію, а також попередити можливості виникнення чи розвитку суб'єктивних чинників (особистісні риси та якості), що теж сприяють віктимізації учнів. Залежно від змісту профілактичної діяльності, рівня її застосування та стадії розвитку проблеми у

певного індивіда соціальна профілактика дезадаптації учнів у різних соціальних інституціях буде відрізнятися власною специфікою, до виконання якої має бути готовий фахівець соціальної сфери, що її здійснюватиме.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І.Д. Звереві. – 2-ге видання. – Київ, Сімферополь : Універсум, 2013. – 536.
2. Словник української мови : в 11 томах. – Київ : Наукова думка, 1977. – Т. 8. – С. 333.
3. Соціально-педагогічний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/metodser/22/6.pdf>.

УДК: 378.18

**ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ
НА ДЕОНТОЛОГІЧНИХ ЗАСАДАХ**

Л. В. Курінна, м. Запоріжжя

У тезах висвітлено проблему формування соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників на деонтологічних засадах. У рамках аналізу досліджуваного питання надано характеристику соціокультурної компетентності, яка містить висвітлення її дефініції, видів та компонентів. Визначено, що найбільш доцільним є формування досліджуваного виду компетентності у майбутніх соціальних працівників. Висунуто припущення про те, що процес формування соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників буде результативнішим, якщо здійснюватиметься на деонтологічних засадах.

Ключові слова: соціокультурна компетентність, соціальна робота, соціальний працівник, деонтологія, деонтологія соціальної роботи, відповідальність соціального працівника.

The article deals with the problem of formation of future social workers' social and cultural competence on the basis of deontology. The paper presents the characteristic of social and cultural competence which includes its definition, types and components. The author emphasizes the importance of formation of future social workers' social and cultural competence. It has been suggested that the process of formation of future social workers' social and cultural competence will yield convincing results under the conditions of use of methods of pedagogical deontology.

Key words: social and cultural competence, social work, social worker, deontology, deontology of social work, responsibility of social worker.

Актуальність проблеми формування соціокультурної компетентності особистості зумовлена високим рівнем вимог сучасного суспільства до кожної людини. В умовах інтеграції України до європейського простору кожен громадянин повинен знати особливості культури свого та інших народів, толерантно ставитись до представників інших культур, прагнути до досягнення високого рівня саморозвитку та самореалізації у соціумі.